

Le statut des confessions religieuses des états candidats à l'union européenne. Actes du colloque Université Robert Schuman – CNRS, Strasbourg 17-18 novembre 2000, dir. F. Messner, Giuffrè Editore, Milano 2002, ss. 276.

Przekonania, ich wyrażanie i sposoby przynależności religijnej w ostatnich dziesięcioleciach znacznie się zmieniły. Jeśli radykalna hipoteza o postępującym wykoźnieniu religijności dla specjalistów z zakresu nauk społecznych badających fenomen religijny nie stanowi już szczególnego odkrycia, to jednak zdecydowanie należy podkreślić, że wiara została zindywidualizowana, a nade wszystko zautonomizowana w odniesieniu do instancji autorytetu Kościołów i religii. Jednak te ostatnie wciąż zachowują ważną funkcję jako instytucje odwoławcze. Ten aspekt sekularyzacji społeczeństwa, którego prawnik nie może ignorować, jest szczególnie obecny, jeśli chodzi o skutki w historycznych Kościołach chrześcijańskich, masowo dotyka kraje Europy północnej, mniej zaś jest widoczny w islamie czy religii mojżeszowej. Autonomizacja i indywidualizacja wiary wydaje się stanowić współcześnie mocną tendencję, która da o sobie znać w odpowiednim czasie we wszystkich religiach i krajach zachodnich.

Prezentowana praca pod redakcją F. Messnera stanowi owoc sympozjum na temat relacji Kościoły–państwo, zorganizowanego przez konsorcjum europejskiej. Odbęło się ono w listopadzie 2000 r. w Strasburgu. Poruszono na nim tematykę wolności religijnej, statusu mniejszości, statusu wyznań, finansowania bezpośredniego i pośredniego działalności i instytucji religijnych, edukacji i religii w państwach kandydujących do Unii Europejskiej. Publikacja obejmuje *Wprowadzenie* (s. 1-3) oraz następujące artykuły: Brigitte B a s d e v a n t - G a u d e m e t, *Edukacja i religia w krajach kandydujących do Unii Europejskiej* (s. 5-26); Silvio F e r r a r i, *Uwagi dotyczące referatów przedstawionych na spotkaniu w Strasburgu (listopad 17-18, 2000)* (s. 27-34); Dawid M c C l e a n, *Bezpośrednie i pośrednie wsparcie finansowe dla wspólnot religijnych w krajach kandydujących do Unii Europejskiej* (s. 35-43); Richard P o t z, *Wolność religii i pozycja prawna mniejszości religijnych* (s. 45-61); Balázs S c h a n d a, *Kościół i państwo na Węgrzech* (s. 63-84); Michał P i e t r z a k, *Status prawny wspólnot religijnych w Polsce* (s. 85-113); Merilin K i v i o r g, *Państwo i Kościół w Estonii* (s. 115-138); Jiří Rajmund T r e t e r a, *Zasady państwowego prawa wyznaniowego w Republice Czeskiej* (s. 139-156); Lovro Š t u r m, *Relacje państwo–Kościół w Słowenii* (s. 157-196); Charalambos K. P a p a s t a t h i s, *Status prawny religii w Republice Słowenii* (s. 197-222); Jenia P e t e v a, *Status prawny Kościoła i religii w Republice Bułgarskiej* (s. 223-250); Niyazi Ö k t e m, *Religia w Turcji* (s. 251-276).

Publikacja wskazuje na dokonujące się przemiany religijne w Europie, które nie pozostają bez wpływu na relacje między państwami i religiami. Przyjmując pewne rozwiązania prawne, państwa muszą brać pod uwagę reprezentacje społeczne. Treść programów nauczania religii, przynależność religijna, traktowanie religii mniejszości-

ciowych, żądania poszczególnych osób w sprawach religijnych, działalność dotycząca gwarancji wolności religijnej, finansowanie instytucji i duchownych są – aby tylko to zacytować – w tej mierze elementami prawa o religiach czy prawa wyznaniowego, którego podstawy są brane pod uwagę w praktyce państwa. W koncepcji europejskiej akceptuje się pluralizm religijny, uznanie ważności fenomenu religijnego tak dla jednostki, jak i społeczności, wprowadzając w praktyce zasady wolności, równości i neutralności. Nie sprzeciwiają się temu autorzy deklaracji nr 11 z aktu końcowego Traktatu amsterdamskiego. Ta koncepcja znajduje właściwy sposób, aby formalnie przetransponować ją do prawa Unii Europejskiej. Konstrukcja europejska, aby mogła przyjąć cały swój wymiar, musi być wspierana przez wspólną kulturę, do rozwoju której przyczyniają się wydatnie religie dzięki ich miejscu, statusowi i roli w społeczeństwie.

Przyjęcie nowych państw z pewnością nie będzie niszczyło obecnej równowagi i perspektyw zmian w tej materii w państwach członkowskich Unii Europejskiej, ale może służyć jako pewien wyznacznik, pozwalający spojrzeć na rozwiązania przyjmowane w krajach kandydujących w zakresie prawa wyznaniowego. Zaproszeni specjaliści przedstawili w krótki, ale wyczerpujący sposób prawo narodowe dotyczące religii, obowiązujące w ich krajach: perspektywy socjologiczne i historyczne, podstawowe zasady systemu prawa, status instytucji i duchownych, kulturę, edukację i religię, finansowanie bezpośrednie i pośrednie instytucji religijnych, prawo rodzinne. Każdy z nich podkreśla kwestie natury ogólnej, które dotyczą zmian w pejzażu religijnym (instytucjonalizacja pluralizmu religijnego, sekty), a w konkretnym przypadku po przewrotach politycznych – wprowadzenie nowego statusu wyznań w dawnych krajach komunistycznych. Przedstawienie praw religii w krajach kandydujących w pierwszej kolejności (Cypru, Estonii, Węgier, Polski, Republiki Czeskiej i Słowenii), państwa kandydata drugiej kolejności (Bułgarii) i państwa kandydata w dalszej kolejności (Turcji) zostały podjęte w ramach tych poszukiwań. Porządek ten, respektujący chronologię rozszerzenia, bierze jednocześnie pod uwagę różnorodność religijną. Obecna Unia Europejska skupia zasadniczo kraje kultury katolickiej i protestanckiej. Turcja jest krajem w większości muzułmańskim, podczas gdy Bułgaria w większości prawosławna, podobnie jak Grecja, jedyny kraj członkowski Unii Europejskiej z większością prawosławną.

Publikacja stanowi cenny wkład w proces badawczy dotyczący relacji Kościół–państwo i powinna służyć za punkt wyjścia do dalszych poszukiwań porównawczych. Zawartość publikacji stanowi konieczne narzędzie pracy dla tych wszystkich, którzy studiują instytucje religijne w Europie.

Krzysztof Orzeszyna

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL